

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות ספירת העומר (ב')

נושאי השיעור:

האם למחות בחילוני המברך על העומר, אף שלא ספר כמה ימים. אם ספירה בטעות מועילה שיוכל לברך ביום הבא. שליח ציבור שלא ספר את העומר. אמירת מנין העומר ללא כוונה. "לעומר" או "בעומר". טעה במספר הימים בספירת העומר. ההנהגה הנכונה למי ששכח לספור יום אחד את העומר. אכילה קודם ספירת העומר.

ואמנם אנו חוששים לדעת בה"ג שכל הימים הם מצוה אחת ואם לא ספר יום אחד שוב אינו יכול לספור בברכה, מכל מקום "מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים".
אם יעיר לו הוא יהיה נבוך, כולם יברכו והוא לא יברך והוא יתבייש מכך.

אמנם יש אומרים שרק בגנאי גדול התירו (תוספות שבועות דף ל' ע"ב ד"ה אבל איסורא), אבל אף על פי כן, כאשר מעיר לאדם בתוך הציבור והוא רואה שאחרים מברכים והוא לא מברך, בשבילו זה ביזיון ולכן ראוי לסמוך על הדבר הזה.

הרא"ש (פ"ט דנדה הלכות כלאי בגדים סימן ו') הביא את הירושלמי שמובא על רבי יוסי שהיה כהן ומסר שיעור בבית המדרש, והיה שם מת באחד החדרים. כל אדם שיצא מבית המדרש ראה שיש שם מת, והוא ידע שרבי יוסי נמצא בפנים ודורש לרבים, אף על פי כן אף אחד לא גילה את זה לרבי יוסי.

כל רגע שרבי יוסי נמצא שם הוא עובר על איסור של טומאה למת, ואיך האנשים שתקו ולא גילו לו? אלא שכיון שהוא לא ידע לא צריך לומר לו שיצא באמצע השיעור מחמת כבוד הבריות.

יותר מכך, בירושלמי שם מסופר על רבי אמי שהיה לו תלמיד שהיה לבוש חולצה מכלאים והוא לא ידע מכך, ישב שם תלמיד אחר שכנראה היה מתעסק ומבין בבגדים, יודע מה צמר ומה

האם למחות בחילוני המברך על העומר

א. שאלה: ישנם אנשים שלא זכו להקפיד בשמירת התורה והמצוות ואינם פוקדים את בית הכנסת אלא בשבת, וסביר להניח שהם לא סופרים את העומר בכל ימי השבוע כי אינם פוקדים כלל את בית הכנסת. אותם אנשים מברכים על העומר, כי הם רואים את כולם מברכים והם מצטרפים אליהם. האם צריכים להעיר להם על זה?

תשובה: מן הראוי שרוב הקהילה יעיר את זה בהערה כללית, שמי שלא ספר את העומר יום אחד, עליו לשמוע מהשליח ציבור את הברכה ויכוון לצאת בברכתו, יענה אמן ומיד אחר כך יספור את העומר יחד עם החזן ולא יותר מכך.

יכול אני לומר מנסיון אישי של שנים רבות, שהאנשים האלה לא כל כך מבינים, וגם לא מרגישים בנח שכל הציבור כולו סופר את העומר בברכה ואילו הם שותקים, ולכן כשכל הציבור מברכים בקול גם הם מצטרפים אליהם ומברכים. ויש להתעלם מכך.

אבל למעשה לא צריך להעיר להם, מפני שרבים מהראשונים סוברים שכל יום ויום הוא מצוה בפני עצמה, ואם כן לפי רוב הראשונים הם עושים בסדר.

פשתן, והוא ראה אותו ואמר לו שהוא לבוש בגד עם צמר ופשתים, וההלכה אומרת שעליו לפשוט את הבגד הזה מיד. ואכן אותו התלמיד פשט את הבגד.

רבי אמי ראה כך והקפיד על אותו תלמיד שהעיר את ההערה, ואמר לו שאמנם הוא צודק, אבל את החולצה שהוא לובש שיביא לחבר שלו שהיה לבוש כלאים כדי שלא יישאר בביזיון בבית המדרש כשאין לו חולצה.

לכאורה מדוע אמר לו כך, והלא התלמיד הזה זיכה אותו שלא יעבור באיסור כלאים? אלא מחמת שחבירו שוגג, והיה צריך להמתין עד שיחליף את הבגד ואחר כך לומר לו שהבגד שהיה לבוש בו הוא כלאים, לא היה צריך להעיר לו כשהוא שוגג.

זו דעת הרא"ש. אמנם לדעת הטור ביורה דעה (סימן שג) הרמב"ם חולק ואוסר, ומרן בשלחן ערוך לא הביא דברי הרא"ש, ורק הרמ"א שם הזכירם. ובסימן שעב סעיף א' פסק להדיא כדבריו. אבל בודאי שאפשר לצרף דעת הרא"ש.

לסיכום: כהערה כללית אכן נכון וראוי לומר בציבור שמי שלא ספר כל יום שלא יברך. אבל אם יודע שייגרם בושה וביזיון לאותו אדם אם יזהרנו באופן אישי, מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים ועדיף לשתוק במקרה זה.

אם ספירה בטעות מועילה ליום הבא

ב. שאלה: מי שספר את העומר אבל למחרת בתפילת ערבית הרגיש שטעה בספירת היום הקודם, האם רשאי להמשיך לספור בברכה מחמת שביום הקודם ספר את העומר רק שטעה במספר?
תשובה: ספירה בטעות אינה נחשבת לספירה, לפיכך אינו יכול להמשיך לספור בימים הבאים בברכה.

אולם יש להדגיש שלדעת רוב הראשונים גם אדם שלא ספר את העומר יום אחד, יכול לספור בשאר הימים בברכה. רק למעשה אנחנו לא מברכים כי חוששים לדעת בעל הלכות גדולות שאומר שכל מצות ספירת העומר היא מצוה אחת ארוכה, ולכן מי שלא ספר יום אחד אינו יכול לספור ביתר הימים.

אגב, בגלל שאנשים יודעים שאדם שלא ספר יום אחד אינו יכול לספור עוד בברכה, אם קורה ושכחו לספור – ישנם אנשים שהם כבר לא מקפידים כלל לספור ספירת העומר.

יש אנשים שמגיעים מהעבודה בשעה מאוחרת ולא תמיד מצליחים להתפלל ערבית במנין, אבל בימי העומר הם מקפידים להתפלל יום יום במנין, כי הם יודעים שאם חלילה וחס יום אחד הם לא יתפללו במנין הם יכולים לשכוח ספירת העומר ולפספס את

הספירה. אבל אם הם באמת שכחו יום אחד לספור, שוב אינם מקפידים כל כך להתפלל ערבית במנין.

אבל זו טעות. לדעת רוב ככל הראשונים הספירה בכל יום היא מצוה בפני עצמה, וסוברים שגם מי שלא ספר את העומר יום אחד, יספור בשאר הימים עם ברכה. אולם כיון שיש חולקים, ספק ברכות להקל. ולכן גם אם פספס יום אחד עליו לספור, אמנם בלי ברכה, אבל על כל פנים חייבים לספור בפה.

ידוע מה שכתוב בזוהר הקדוש על גודל החשיבות של ההכנה לספירת העומר, שמי שלא ספר את העומר לא נקרא "טהור".

ההכנה לקבלת התורה בחג השבועות היא בספירת העומר.

ביציאת מצרים עם ישראל היה שקוע במ"ט שערי טומאה, וידוע שבלייל הסדר הקב"ה הוריד את כל האורות הגדולים כדי לחלץ אותם, הוא חשף את כל הטהרה האדירה הזו כדי שהנשמה תתעורר ותתרגש ותרצה לעלות למעלה לצור מחצבתה, כדי שיהיה כיסופים לאדם לצאת ממצרים, כי היה נח להם להישאר במצרים. ובאמת אחרי הקדושה האדירה הזו עם ישראל קמו בבוקר ויצאו ממצרים. אבל היות וזה היה בלי הכנה, כל אותה קדושה נעלמה והלכה לה לאחר זמן קצר.

הקדושה הזו חוזרת אלינו בחג השבועות, אבל זה תלוי בהכנה של ארבעים ותשעה יום, עם ההכנה הזו אדם מקבל את כל הקדושה המיוחדת הזו, ואדם שלא מכין לא מקבל. רק בלייל הסדר מקבלים חסד כל שנה מחדש, ואותה טהרה אדירה יורדת אלינו. בלייל הסדר זה רק חד פעמי, אבל מה שאנחנו מקבלים על ידי הכנה בחג השבועות זה נשאר איתנו.

לכן חשוב להדגיש לכל הציבור שגם אם אדם פספס יום אחד בספירת העומר – שלא ייבהל, וימשיך להקפיד לספור כל יום. לא יאבד טובה הרבה ולא יפסיד את כל יתר הימים הבאים.

שליח ציבור שלא ספר את העומר

ג. שאלה: מי שכיבדו אותו לעלות חזן לתפילת ערבית, והוא יודע שלא ספר את העומר לילה אחד, האם בכל זאת רשאי לספור את העומר בברכה כשליח ציבור?

תשובה: אינו רשאי.

ידוע שאדם יכול להוציא את חברו ידי חובה, ולכאורה הוא יכול לבקש מאחד מהקהל שלא יברך על ספירת העומר, והשליח ציבור יברך בקול רם ויכוון להוציא את החבר ידי חובה. כך יוכל לברך בלי לעבור על איסור ברכה לבטלה.

ספיקא, לכן אם לא אמר "היום" יכול להמשיך ולספור בברכה עוד באותו הערב.

ב). קולא נוספת שייכת מהשבוע השני ואילך. כגון שנמצאים בארבעה עשר יום לעומר, והוא טועה ואומר שלושה עשר יום, וכולם צועקים לו "ארבעה עשר", אין מי שמתקן אותו ואומר "היום ארבעה עשר שהם שני שבועות", וכיון שלא הזכירו את מספר השבועות, ויש אומרים שזה מעכב, ממילא עדיין יכולים לחזור ולספור בברכה. (משנ"ב ס"ק כב, ושער הציון ס"ק כח).

והוא הדין לאדם ששאל אותו חברו כמה היום לעומר, והוא ענה לו את מספר היום בלי מנין השבועות, יכול לחזור ולספור בברכה.

"לעומר" או "בעומר"

ה. שאלה: כיצד נכון יותר לומר: "לעומר" או "בעומר"?

תשובה: הספרדים נוהגים לומר "לעומר", וכך נכון יותר, כי אנחנו מתכוונים בזה שהיום הוא כך וכך לקצירת העומר. קצרנו את העומר ממחרת הפסח, והיום יום אחד או שני ימים ליום שקצרו את העומר, וכן על זה הדרך.

אף על פי כן, האשכנזים נוהגים לומר "בעומר", ומבארים שהימים הללו הם ימי העומר, ואנחנו נמצאים בתוך ימי העומר. וכתבו הפוסקים שאין קפידא, כי מילת "העומר" כולה מיותרת והיא רק לתוספת הבהרה, ולכן אפילו שנוסח האשכנזים "בעומר" אינו מדויק כל כך, אין קפידה. ויכולים האשכנזים להמשיך במנהגם. (כה"ח אות לב).

טעה במספר הימים בספירת העומר

ו. שאלה: מי שביום הקודם ספר את העומר, אך כנראה שטעה

במספר הימים, האם רשאי להמשיך לספור היום בברכה?

תשובת הרב: אם ברור לו שטעה, אינו יכול להמשיך ולספור בברכה, מפני שטעות במספר זה נחשב כאילו לא ספר.

אבל אם הוא מסופק יכול להמשיך לספור בברכה, כי יש לנו ספק ספיקא²: ספק אם אכן ספר כהוגן אתמול, וגם אם נאמר שלא ספר כהוגן, מכל מקום שמא הלכה כדעת התוספות ורוב הראשונים שכל יום ויום מימי ספירת העומר הוא ספירה בפני עצמה.

ההנהגה הנכונה למי ששכח לספור יום אחד את העומר

² ידוע שבהלכות ספירת העומר רשאים לברך במקום שיש ספק ספיקא. אף על פי שבכל מקום אומרים ספק ברכות להקל, ואין מברכים במקום שיש ספיקות. נאמרו בזה כמה טעמים מדוע עושים ספק ספיקא כדי לברך, אבל לא ניכנס לזה כרגע.

אבל הרב פרי חדש (סק"א) דוחה את הפתרון הזה, מפני שלפי מה שחוששים לדעת בה"ג שאדם שלא ספר יום אחד את העומר הוא כבר לא מחוייב בספירת העומר, אם כן הוא כבר לא יכול לברך כדי להוציא ידי חובה, כי יש לנו כלל שכל שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציא אחרים המחוייבים בדבר ידי חובה. ולכן כיון שלפי דעת בה"ג אינו מחוייב כלל בדבר, ודינו כמו אשה שאינה מחוייבת בספירת העומר, ממילא אינו יכול להוציא אדם אחר בברכת ספירת העומר, וכך באמת נפסק להלכה.

גם הגאון רבי חיים פלאג'י כתב כן, והוסיף שלא רק אם אותו אדם הוא שליח ציבור שאינו קבוע, שאז הוא תמיד יכול להתחמק ולומר שלא מתאים לו לעלות, אלא אפילו אם הוא שליח ציבור קבוע, אף על פי כן לא יכול לברך על העומר. ומשמע שאפילו שתהיה לו מכך בושה וכדומה, אף על פי כן אסור לו לספור בברכה ואפילו כשליח ציבור.

אמירת מנין העומר ללא כוונה

ד. שאלה: שליח ציבור שטעה במספר הימים וכל הציבור העירו לו ואמרו את המספר הנכון, האם רשאים לאחר מכן לספור את העומר?

תשובת הרב: ידוע מה שכתב מרן השולחן ערוך (סי' תפט ס"ד) שמי ששאל אותו חברו כמה ימי הספירה, יענה לו "אתמול היה כך וכך". כי אם יאמר לו "היום כך וכך" לא יוכל יותר לחזור ולספור בברכה, מפני שיש הסוברים שמצוות אינן צריכות כוונה ובפרט במצוות דרבנן, ממילא יצא ידי חובה לדעתם ולא יכול לברך שוב.

עם זאת יש כאן כמה אופנים שיש להקל:

א). אם אמרו לו כל הקהל "היום חמשה", אפילו שלא אמרו "לעומר" זה נחשב שהם ספרו את העומר, כי מילת "לעומר" אינה חובה¹.

אבל אם כולם אמרו "חמשה" ולא אמרו מילת "היום", כתב במשנה ברורה (סק"כ) שהם יכולים לחזור ולספור בברכה.

והטעם, מפני שיש כאן ספק ספיקא, כי יש אומרים שמצוות צריכות כוונה והם לא התכוונו לקיים עכשיו את המצוה, ואפילו לדעת האומרים שמצוות אינן צריכות כוונה, יש דעות בפוסקים שאם אדם לא אמר "היום" לא יצא ידי חובתו. יש כאן ספק

¹ משנה ברורה (סק"ח). ובתשובת הרשב"א שהובאה בבית יוסף, מבואר שאף לכתחלה יוצאים ידי חובה באופן זה. (וכבר העירו בזה בהגהות "איש מצליח").

ינהג?

ז. שאלה: מי שלא ספר את העומר יום אחד או כמה ימים, כיצד

תשובה: יכוין לצאת ידי חובה בברכת השליה ציבור, ולא יענה ברוך הוא וברוך שמו אלא אמן בלבד, ותיכף יספור את העומר יחד עם השליה ציבור. ולא יתעכב לספור יחד עם הציבור על מנת שלא יעשה הפסק.

יש לשים לב כי כבר בשעת הברכה אדם צריך לדעת את מספר הימים שיספור באותו הלילה (עייין בראבי"ה פסחים סימן תקכו. וע"ע בכף החיים סימן תפט אות ד', ושער הציון אות לז).

בדרך כלל הציבור מקשיבים לספירת החזון, וכך יודעים מה המספר שצריכים למנות באותו היום ולאחר מכן מברכים. אולם מי שרוצה לצאת ידי חובה בברכת החזון יקפיד לדעת את המספר קודם הברכה.

לכן יש מזקדקים שהחזון אומר קודם שמברך: "אתמול היה כך וכך לעומר", ובאופן זה כל מי שרוצה לצאת ידי חובה בברכתו יודע כמה היום לעומר.

בנוסף יש בכך תועלת שאם החזון עצמו טועה במספר הימים, יתקנוהו קודם הברכה, וכך יאמר את הברכה כשהוא יודע את המספר הנכון.

(ומלבד זאת יש דעה בראשונים שאדם שלא ספר יום אחד רשאי לומר למחרת "אתמול היה כך וכך", וזה נחשב לתמימות ויכול להמשיך לספור את העומר בברכה).

אכילה קודם ספירת העומר

כתב הרמ"א (סימן תפט סעיף ד'): כשהגיע זמן ספירת העומר, אסורים לאכול עד שיספור. ואפילו התחיל לאכול, פוסק וסופר. מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן, אינו צריך להפסיק, אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך.

ה. שאלה: בצרפת השקיעה בתקופת הקיץ היא בשעה עשר בלילה, ורוב בתי הכנסת מתפללים בכל השבוע בפלג המנחה וחוזרים לקרוא קריאת שמע ולספור ספירת העומר בבית בצאת הכוכבים. האם מותר לאכול קודם הספירה?

תשובה: מרן הבית יוסף (סי' רסז) כתב בשם רבנו ירוחם, כיון שיש גדולים שפסקו שמפלג המנחה זה זמן קריאת שמע של ערבית (כי כתוב בתורה "ובשכבך", ויש אנשים שמפלג המנחה שוכבים לישון), לכן אף על פי שיש הסוברים שזמנה מצאת הכוכבים, ולכן חוזר לקרותה, מכל מקום האוכל קודם לכן לא

נקרא אוכל קודם קריאת שמע. עד כאן. וכן הסכמת האחרונים (משנ"ב סימן רלה ס"ק יט).

אלא שבימי ספירת העומר יש בעיה, כי כאשר מגיע חצי שעה לפני זמן הספירה אסור להתחיל בסעודה עד שיספור, כמבואר ברמ"א (סימן תפט ס"ד). ועייין בחזו"ע שזה חצי שעה קודם השקיעה (והמשנה ברורה ס"ק כו כתב חצי שעה לפני צאת הכוכבים).

אך יש עצה שימנה שומר שיזכיר לו כמו שהתירו לגבי תפילת מנחה כמבואר בסימן רלב. ובתנאי שאינו אוכל עמו. ואם אין לו מישהו אצלו שיזכיר לו, יכול להתקשר לחבר לבקש ממנו שיתקשר להזכיר לו בצאת הכוכבים.

ט. שאלה: מנין המתפלל בפלג המנחה בערב שבת, האם מותרים להתחיל לאכול סעודת שבת סמוך לשקיעה?

תשובה: מותר תיכף לאחר תפלת ערבית בפלג המנחה לקדש ולאכול מיד (כמבואר בשולחן ערוך סימן רסז ס"ב). אבל בימי הספירה יש ליוזר להתחיל את הסעודה חצי שעה קודם השקיעה, כי אסור להתחיל לסעוד חצי שעה קודם זמן ספירת העומר (סימן תפט ס"ד בהגה). ואם התחיל בהיתר, יכול להמשיך בסעודה וכשיגיע הזמן יספור.

ויתכן שאם התחילו באמירת שלום עליכם ואשת חיל וכו' כנהוג בקהילות ישראל לפני חצי שעה מהשקיעה, נחשב הדבר שהתחילו בהיתר ורשאים להמשיך לקדש ולאכול, וכעין שאמרו בסימן רלב סעיף ב' מאימתי התחלת תספורת וכו'. (ע"ש). וצ"ע.

אם רוצה להתחיל את הסעודה וכבר הגיע הזמן סמוך לשקיעה, ימנה אדם שיהיה שומר ויזכיר לו לספור את העומר בצאת הכוכבים.

ובתנאי שהשומר אינו אוכל ושותה עמו. ולכן לא יכול למנות את אשתו וכדומה לשומר, שהרי סועדת עמו את סעודת השבת. אלא ימנה איש אחר כגון שכן שמתפלל ערבית של שבת בזמנה לאחר הדלקת נרות, ויאמר לו כשתחזור מבית הכנסת תדפוק על דלת ביתי ותזכיר לי לספור את העומר.

עורכים: הרב אביחי סעדון והרב שלמה נחום שליט"א